

Telefonitis: unge danskeres brug af telefonen i IT-tidsalderen

Gitte B. Stald

Den udbredte brug af mobiltelefoner har sat fornyet fokus på telefonens betydning i vores tid. Som følge af den informationsteknologiske udvikling ændrer telefonen karakter fra at være en kanal for kommunikation til at være et medie for flere funktioner, samtidig med at dens konkrete og symbolske betydning forstærkes. Dette kan i særlig grad aflæses i større børns og unges brug af telefonen, der dels er karakteriseret ved stor selvfølgelighed, dels ved at have en betydning, der rækker ud over funktionen. På baggrund af kvantitative og kvalitative data undersøges i artiklen telefonens funktioner: den er markør af ungdomskultur, den er garant for tryghed, og den muliggør fastholdelse af sociale og personlige relationer. Telefonen beforder etableringen af et virtuelt rum, hvor intimitet og fortrolighed er mulig. Set i lyset af den informationsteknologiske udvikling, der har bragt e-mail, chat og andre former for on- og offline kommunikation ind i de fleste unges tilværelse, er det interessant, at telefonen har fastholdt og endog forstærket sin betydning.

The child and the teenager understand the telephone, embracing the cord and the ear-mike as if they were beloved pets. What we call "the french" phone, the union of mouthpiece and earphone in a single instrument, is a significant indication of the French liason of the senses that English-speaking people keep firmly separate. French is "the language of love" because it unites voice and ear in an especially close way, as does the telephone (McLuhan 1964/1994: 266).

The telecommunications network of the second century will undoubtedly do many great and wondrous things, only some of which we can now guess. Yet we can say with confidence that the institutions and societies that press forward most vigorously in the use of this technology will tend to shape the way of life in that century (Pool 1977: 9).

Op mod jul 1998 blev der i Danmark solgt omkring 120.000 mobiltelefoner, hvoraf langt de fleste var af typen med taletidskort og i den billige ende af et stort udvalg. Det er rimeligt at antage, selv om det ikke umiddelbart kan dokumenteres, at et stort antal af disse telefoner er endt under juletræet som gaver til store børn og teenagere, der således er blevet begavet med egen mobil kommunikationsen-

hed, samtidig med at både de og deres forældre undgår økonomisk og praktisk besvær med telefonabonnement og regninger hvert kvartal. Efter at denne type mobiltelefoner er kommet på markedet i Danmark fra sommeren 1998, er andelen af store børn og unge, der er i besiddelse af en mobiltelefon, vokset voldsomt. Ud fra en økonomisk betragtning skyldes dette dels det umiddelbart tiltrækkende i friheden for abonnement og i separat økonomi i forhold til familie-telefonerne, dels at priserne i den billige ende af produkt-udbuddet ækvivalerer, hvad mange anser for at være passende gaver. Ud fra en behovsmæssig betragtning afspejler antallet af børn og unge med egen mobiltelefon dels en tilpasning til øgede muligheder for kommunikation, dels mobiltelefonens betydning som repræsentation af ungdomskultur.

Mobiltelefonmarkedet er eksploderet med nye produkter, der såvel omfatter forbedringer af eksisterende tjenester såsom SMS (*Short-Message System*) og hastighed for transmission, som nye anvendelsesmuligheder, for eksempel opkobling til Internettet og MP3-tilkobling, så man kan høre musik via telefonen. Udsigten fra branchens bjergtop er, at mobiltelefonen i løbet af ganske kort tid vil kunne integrere de fleste af de funktioner som

telefon, computer, Internet, radio og tv tilsammen tilbyder. Første station på vejen mod det optimalt konvergerede medium er WAP-telefonen (*Wireless Application Protocol*), der muliggør opkobling til en forsimplet, »grafik-let« udgave af Internettet. Også udviklingen af fastnettelefonerne udvider tjenesterne med nye digitale teknikker såsom ISDN, som muliggør lokale netværk, lokale mediecentre med computer, flere telefoner, fax og telefonsvarer på samme linie, genopkald og nummervisning. Såvel den traditionelle telefon som den mobile udvikler sig til at være digitale centraler for en række informations- og kommunikationstjenester til brug i hverdagslivet.

Det omfattende salg af mobiltelefoner med talletidskort i tilslutning til udviklingen af ny teknologi, der forekommer at gå lige så stærkt som high-speed-tjenesterne på GSM-nettet, og ikke mindst markedsføringen af disse tjenester, har fået pressen og diverse institutioner til at stille ind på børns og unges brug af mobiltelefoner. Der fokuseres især på, hvorledes børnene og de unge i enhver tænkelig situation ringes op eller ringer, og i hvor høj grad de ringende telefoner og den opmærksomhed, de får, forstyrrer – for eksempel i skoletiden:

Mobiltelefoner er stadig en dejlig ting, når bare de bruges fornuftigt. Eleverne er selvfølgelig stadig velkomne til at have mobiltelefon med i skole – på eget ansvar. MEN den skal være slukket i timerne. Det er yderst forstyrrende for klassens koncentration om undervisningen, hvis mobilen giver lyd fra sig i timerne. Sker dette – og det gør det lidt for ofte – har vi besluttet, at telefonen indleveres på kontoret til senere afhentning (*Nyhedsbrev* 1999).

Et år tidligere omhandlede en lignende advarsel i nyhedsbrevet Tamagotchier, og året før gjaldt det rulleskøjter. Dette peger på mobiltelefonernes lighed med legetøj, med et modefænomen, der har bestemte funktioner; men det antyder også, at fascinationen af og opmærksomheden omkring produktet på langt sigt kan være flygtig. Markedet og interessen for mobiltelefonerne vil måske falde til ro, når effekten af fremvisningsværdien og en intensiv markedsføring aftager, og når mobiltelefonen er blevet en selvfølgelighed for de fleste. Således har også teleselskaberne ræsonneret, og en lang række tjenester lanceres, så blandingen af nyhedsværdi, teknikkfascination og integration i især teenageres kommunikationsmønstre og kulturelle univers til stadighed opdateres.

Børns og unges interesse for mobiltelefoner skal

også knyttes sammen med en ændret praksis i forhold til tele-kommunikation. De fleste har oplevet, hvorledes mobiltelefoners karakteristiske ringetoner bryder lydbilledet i en fælles anonym tilstedeværelse: i bussen/toget, i supermarkedet, på stranden eller i biografen. Privatheden brydes i disse situationer således, at den interpersonelle kommunikation ikke længere kun er privat men også offentlig, ved at mediet gør opmærksom på situationen og ved at omkringstående delvist indvies i samtalens indhold. Desuden virker situationen oftest tilbage på kommunikationssituationen, således at de talende er bevidste om andres opmærksomhed.

Udviklingen på mobiltelefonmarkedet og mobiltelefonens popularitet blandt store børn og unge har synliggjort telefonen på en helt konkret måde, hvor den hidtil har været noget overset indenfor børne- og ungdomsmedieforskningen og medieforskningen generelt. Siden de Sola Pool redigerede *The Social Impact of the Telephone* (Pool 1977), er telefonen og dens betydning især blevet analyseret i sammenhæng med de teknologiske mediers sociale betydning, således som Meyrowitz har gjort det i nogen grad inspireret af McLuhans ideer om teknologi som »extensions of man« (Meyrowitz 1985, McLuhan 1964/1994). McLuhan beskriver præcist med en næsten poetisk tone telefonens sociale og kulturelle betydning for børn og unge. Meyrowitz udvikler det teoretiske afsæt for at diskutere sammenhængen mellem teknologisk udvikling og sociale forandringer, og han udvider analysen til at omfatte forholdet mellem sociale relationer og social og kulturel identitet også i forhold til børns og unges udvikling. I denne artikel har jeg derfor kunnet støtte mig til en række af Meyrowitz' analyser.

Inden for kommunikationsteori, især interpersonel kommunikation, har telefonen sin selvfølgelig plads i typologiseringen af kommunikationsformer og -forhold, men her er den ofte afgrænset til betydningen af redskabsmæssig funktion i sociale relationer og forandringsprocesser, mens den kulturelle eller psykologiske betydning nedtones eller glemmes. Det samme gælder IT-forskningen, hvor telefonens karakteristika i forhold til tid, rum og interaktivitet helt logisk sammenlignes med kommunikation og virtuelle relationer i cyberspace. Jo synligere telefonen bliver i ungdomskulturerne, jo mere sandsynligt er det dog, at telefonen vil blive genstand for særlig forskningsmæssig interesse. For eksempel har en gruppe australske medieforskere undersøgt australske teenageres tele-

fonbrug såvel i forhold til udviklingen af sociale relationer som til indholdets spejling af ungdomskulturelle karakteristika (Gillard, Wale og Bow 1998). Den øgede forskningsinteresse for digitaliseringen af medierne og mediekonvergensen giver imidlertid også ny interesse for kommunikationsteknologien i dens nye former. I et forskningsprojekt ved Malmö Högskolas Afdeling for Interaktive Studier om ungdommen i byrummet, »To be located«, tillægges mobiltelefonen stor betydning for de unges følelse af tilhørsforhold såvel i geografisk som social, kulturel og psykologisk forstand. Resultaterne fra dette og andre lignende forskningsprojekter kan forhåbentlig på sigt bidrage med nye teoretiske og analytiske redskaber til forståelse af de forandringer, integration af ny medieteknologi medfører i de ungdomskulturelle universer og de perspektiver, forandringerne giver for unges forståelse af forholdet mellem globalitet og lokalitet, mellem national identitet og geografisk tilstedeværelse og mellem social, kulturel og psykologisk identitet.

Telefonen er allestedsnærværende, nødvendig, integreret i alle danskeres arbejds- og fritidsliv. Som kommunikationsmiddel er telefonen en selvfølgelig, upåfaldende i sin tilstedeværelse, men central i sin funktion (Stald 1997: 94), som drengen her udtrykker det:

Telefonen, det er noget af det man bruger flest gange i antal, men ikke i tiden synes jeg, men altså, det er noget ... du ringer jo hele tiden og tager telefonen hele tiden, ikke, det er også noget af det. Jeg tænker bare ikke på det. Det er en selvfølge at have telefonen. Man kan bare ikke forestille sig, at den ikke er der (Janus, 15 år).

Kun enkelte af de godt hundrede deltagere i den undersøgelse, der især udgør det empiriske grundlag for denne artikel,¹⁾ finder ikke telefonen specielt vigtigt eller kan ikke se fordelene ved at have en mobiltelefon. Under interviewet udvikler deltagerne deres refleksioner over telefonbrugen ud fra overvejelser og prioriteringer af brug og behov. De fleste konkluderer, at det er vanskeligt at forestille sig tilværelsen uden telefoner. Fraværet, ikke tilstedeværelsen af telefonen, er problematisk, ja ligefrem farlig:

Hvis jeg ikke havde en telefon, så havde jeg et problem. En telefon, det er en god måde at alarmere på, et eller andet, når der sker noget, altså ikke at have en telefon, det er farligt, så skulle man bo i en eller anden hytte ude i skoven, i en negerhytte i

middelalderen, eller et eller andet, i stenalderen, jeg ville ikke sådan bo alene hjemme, hvis jeg lige var flyttet hjemmefra uden telefon, uha nej, det ville være meget irriterende (Regitze, 12 år).

For pigen her hænger adgangen til telefonen sammen med vores moderne tilværelse. Et liv uden telefon er kun tænkeligt under helt fremmede betingelser eller i en anden tidsalder. Telefonen er for hende et helt nødvendigt redskab for at opretholde kontakt med andre, som værn mod ensomhed og som sikkerhed i krisituationer. De to citater resumerer tilsammen de træk, der karakteriserer såvel mediets funktion som den praksis og kultur, der knytter sig til børnenes og de unges telefonbrug. Dette fokus danner afsæt for diskussionen i artiklen: hvor meget og med hvilke formål bruges telefonen i hverdagslivets forskellige kommunikationssituationer? Hvilken status har telefonen i store børns og unges kulturelle universer? Og hvilke funktioner opfylder telefonen på et symbolsk plan, der rækker ud over selve den kommunikative handling?

Det er ikke tilstrækkeligt at se på telefonbrugen isoleret, når unge danskeres medierede interpersonelle kommunikation skal analyseres, idet der blandt andet som følge af en omfattende digitalisering af de elektroniske medier foregår en stadig større integration mellem forskellige medietyper og brugen af disse. Derfor belyser artiklen også, hvordan børnenes og de unges telefonbrug ser ud på baggrund af en generel informationsteknologisk udvikling, hvor mulighederne for medieret interpersonel kommunikation er udvidet med tilbud som e-mail og online kommunikation.

Adgang

Meyrowitz påpeger, at det efterhånden er umuligt at isolere sig i såvel sin fysiske »borg« som i sit psykologiske frirum, fordi telefonen anses for en uomgængelig nødvendighed. Det kan opfattes som en fornærmelse mod venner og kolleger, hvis man ikke sørger for at være i nærheden af en telefon (Meyrowitz 1985:147). Vi er i mange af vore hverdagsituationer afhængige af at være »online«, at vi kan nås og kan nå, en realitet, der forstærkes proportionalt med IT-udviklingen.

Danmark er et af de lande i verden, der har størst dækning med hensyn til såvel telefonlinier som Internetadgang per indbygger (International Telecommunication Union, ITU 1997). Ved udgan-

gen af 1998 var der i Danmark knap 66 fastnetabonnementer per 100 indbyggere, og godt 36 mobilabonnementer per 100 indbyggere (Telestyrelsen 1998). I starten af år 2000 er det samlede abonnementtal endnu højere, især som følge af stor stigning i antallet af internet-adgange og udbredelsen af mobiltelefoner. Faktuelle tal kan dog ikke bekræftes af teleselskaberne, der konkurrerer stærkt. Konkurrencen har indflydelse på bevægelserne på markedet og ikke mindst, qua billigere samtalepriser, på danskernes adgang til og brug af diverse tjenester.

En landsdækkende, kvantitativ undersøgelse af børns og unges mediebrug (Drotner 2000) foretaget for Center for Børne- og Ungdomsmedier (CUM) viser, at dækningen for adgang til fastnettelefon i hjemmet ligger på omkring 95%, og at næsten tre ud af fire har adgang til mobiltelefon (Drotner 2000). De fem procent af familierne, der ikke har adgang til fastnettelefon, har for de flestes vedkommende mobiltelefon, mens kun ganske få er telefonløse. Kun enkelte 6-7-årige har egen fastnettelefon og slet ingen har mobiltelefon, men tallet stiger med alderen for begge former for telefoner. Omkring hver tiende af de 9-10-årige og hver tredje af de 15-16-årige har adgang til telefon på værelset. Tallene for mobiltelefon er ganske lave for de 9-10-årige, mens cirka hver tiende af de 15-16-årige har mobiltelefon. Som nævnt er andelen af børn og unge, der har adgang til mobiltelefon, givetvis vokset siden data blev indsamlet. Tallene fra CUM's undersøgelse bekræftes af Socialforskningsinstituttets undersøgelse af 7-15-åriges fritidsaktiviteter 1998 (Fridberg 1999), som viser en stigende tendens i forhold til CUM's undersøgelse for adgangen til mobiltelefon og Internet individuelt og i hjemmet.

Ifølge Danmarks Statistiks undersøgelse *Pærene og adgang til Internet* fra 1999 er andelen af familier med adgang til Internet mere end firedoblet fra foråret 1997 til foråret 1999 fra 8% til 33% (Danmarks Statistik 1999). Dette indikerer, at der er sket en kraftig stigning i anvendelsesmulighederne for den almindelige dansker i forhold til kommunikation, informationssøgning, handel og underholdning. Børnefamilier har oftere end familier uden børn adgang til Internet, hvilket bekræfter, at forældre ofte anskaffer ny teknologi for at fremtidssikre børnene og give dem mulighed for at være med (Stald 1998). Men selv om den nye teknologi især vinder indpas blandt unge og i børnefamilier, er der generelt stadig flere voksne, der finder mo-

biltelefon og Internet praktisk såvel i arbejds- som fritidsliv. Med forældregenerationens større inddragelse af moderne informationsteknologi i hverdagslivet sker der en holdningsændring i forhold til de unges anvendelse af teknologien. Mange voksnes første forskrækkede holdning til de unges overtagelse af og begejstring for ny teknologi som Internet og mobiltelefoner er ved at tage af og finde vej til nye områder – for eksempel nye integrerede medieformer eller udbredelse af virtual reality-teknologi på ungdomsværelset.

Uden for hjemmet har de fleste danske børn og unge adgang til Internet på uddannelsesstedet, biblioteket eller på cybercafeer. Omkring halvdelen af de 12-16-årige har brugt Internettet på biblioteket, og over halvdelen har brugt det på skolen ifølge CUM's undersøgelse (Drotner 2000). Generelt har drengene hurtigere adgang til mere teknologi end pigerne, bortset fra de traditionelle telefoner, som befinder sig på 39% af de 15-16-årige pigers værelser mod kun 28% af drengeværelserne. Det vil være interessant at se, hvorledes udviklingen på mobiltelefonområdet påvirker denne fordeling, men aktuelt findes der ikke tal for dette.

Ifølge CUM's undersøgelse er der ingen af de 6-10-årige og kun mellem 5 og 15% af de 12-16-årige, der bruger e-mail i skolen. 15% af de 15-16-årige drenge og 6% af pigerne bruger e-mail i skolen, så her er drengene igen de flittigste brugere. I hjemmet bruges e-mail bruges lidt oftere, af mellem 8% og 17% af de 12-16-årige. Her udlignes kønsforskellen dog noget, hvilket også er tilfældet med brug af Internettet generelt. Blandt de piger og drenge, der bruger computer i hjemmet – relativt færre piger end drenge – er der lidt flere piger end drenge, der bruger Internettet (tabel 1).

Markedsføring

Den intensive markedsføring af et utal af mere eller mindre avancerede mobiltefontyper viser, at der er tale om et felt i stor konkurrence, både hvad angår hardware og service. Selvstændige abonnementer til børn og unge er dyre løsninger for forældrene, og de fleste fastnettelefoner, der findes rundt om på børneværelserne, er således ekstra-apparater tilsluttet samme linie som husstandens. Men med mobiltelefonerne, især taletidskorttelefonerne, har markedet åbnet sig mod over en halv million potentielle kunder. Ganske vist har ingen af telefonselskaberne på det danske marked endnu markedsført særlige telefoner til små børn, med le-

Tabel 1. Børns og unges adgang til telefon og Internet i hjem og på værelse. Pct.

	I alt	6-7 år		9-10 år		12-13 år		15-16 år	
		dreng	pige	dreng	pige	dreng	pige	dreng	pige
Telef./Hjem	95	99	100	91	91	91	95	96	96
Telef./værelse	17	1	2	13	10	25	20	28	39
Mobil/hjem	62	73	63	59	52	61	62	59	66
Mobil/værelse	3	0	0	3	2	3	3	11	8
Internet/hjem	25	28	11	31	24	32	23	26	26
Internet/værelse	4	2	0	7	3	10	0	12	3

Kilde: Kirsten Drotner (2000) *Medier for fremtiden: børn, unge og det nye medielandskab*.
De grå felter er fremhævet af Stald og viser særligt markante tal.

getøjsudseende, et specielt tastatur og ikoner i stedet for tekst på skærmen, således som det er tilfældet i for eksempel Østrig, Portugal og Sverige.²⁾ Men selv uden de yngste børn er det potentielle marked meget stort. Og telefonerne markedsføres på netop det, der karakteriserer børnenes og de unges egne opfattelser af, hvad de kan bruge telefonen til: at holde forbindelse med venner og familie, at kunne få hjælp i krisesituationer og som udtryk for livsstil.

Markedsføringen af Internettet finder i høj grad sted i en selvforstærkende bevægelse som følge af den »hype«, der omgiver nettet (Nissen 1998) og i kraft af et hastigt accellererende antal tjenester, der er rettet mod almindelige menneskers almindelige behov. Op mod julen 1999 blev der sat fokus på handel med dagligvarer, legetøj og diverse andre varetyper beregnet på julegaver via Internettet. Virksomheder, der ikke sælger deres produkter via Internettet, »trues« med, at de på (endog kort) sigt ikke vil kunne klare sig i konkurrencen med de fremsynede virksomheder, der markedsfører produkter og handler via Internettet. Det samme gælder offentlige institutioner. Internetttilslutninger sælger således stort set sig selv, støttet af traditionelle kampagner for salg af modems og abonnementer, som især kører på pris og hastighed.

Også de nyeste mobiltelefoner omgives af en særlig »hype« hos en bestemt gruppe teenagere, og således kommer brugerne selv til at forstærke branchens markedsføring i et uformelt informationsnet og trendsetting, der breder sig meget hurtigt. Dobbeltigheden af markedsføring og påvirkning via de unges egne netværk betyder imidlertid, at mobiltelefonen generelt får stadig større udbredelse og flere anvendelsesmuligheder og skifter status fra især at være udtryk for en trend til at blive integreret i det ungdomskulturelle hverdagsliv. Mobiltelefonen har i løbet af kort tid bidraget til en udvidelse og ændring af rammerne for sociale relationer og kulturelle udtryk.

Omfang og tidsbrug

Som det fremgår af tabel 2, er telefonen, både når det gælder omfang og hyppighed i brug, en vigtigere kanal til kommunikation end Internettet i de unges tilværelse. Fra 12 år og op bruger alle telefonen, fem ud af syv dage i gennemsnit. Tidsbruken stiger fra de 9-10-årige pigers otte minutters gennemsnitlige daglige snak til de 15-16-årige pigers knap halve times samtaler. Dette korresponderer med informationerne fra den kvalitative undersøgelse, hvor de yngste deltagere og mange af de ældre drenge siger, at de først og fremmest bruger tele-

fonen til aftaler, informationer eller kort kontakt med familien. De bruger ganske enkelt ikke telefonen til at snakke i samme grad, som især de store piger gør. Et eksempel er den 12-årige dreng, der dagligt ringer sin far op og siger »hej« og så, ifølge faderen, ikke stort mere. Senere i artiklen beskrives den symbolske betydning af telefonsamtaler, her bekræftelsen af farens tilstedeværelse, der skal garantere trygheden for drengen, når han er alene hjemme.

Udsagn fra undersøgelsen bekræfter de kvantitative datas antydning af, at det er kvinder, der sludrer i telefonen. Adskillige af deltagerne i undersøgelsen siger, at det er deres mor/storesøster, der sludrer med deres mor/søster/veninde i halve og hele timer:

L: Altså min bedstemor, hun kan bare snakke i telefonen, det er sådan, at man kan blive helt rød i øret. Og også min mor og far, de kan bare aldrig holde op, også sidder hun der, helt fra min barndom og alt sådan noget... »åh, skal vi nu til det igen?«

G: Altså med din mor, når de snakker i telefonen?

L: Ja, med min bedstemor. Det er sommetider mig, men min mor, hun bruger den helt vildt meget, for de snakker jo løs, mest hende der Maria, min store-søste (Louise, 12 år).

Som det ses af tabel 2, taler pigerne fra 12-års-alderen dobbelt så lang tid som drengene. Enkelte af drengene taler også nogle gange i lang tid, men det er ikke nødvendigvis selvvalgt:

J: Der var engang, der gjorde jeg det rigtigt meget endda, det var engang da jeg var kæreste med en, hun ringede jo hver dag, hun havde sin egen telefon oppe på loftet, og så sidder hun der, og jeg kan huske, vi sad og snakkede en time hver dag, og de tre kvarter sad jeg bare: »????«, fordi forbindelsen var så dårlig, helt vildt, »hvad siger du, hvad, hvad for noget?«, nej det var virkelig irriterende.

....

G: Hvis du skulle ringe op til en, altså til din kæreste, kunne du så finde på noget at sige i en time?

J: Næ, nej (Jimmy, 15 år).

Drengene bruger nettet til flere ting end pigerne, og der er forskel på, hvor ofte, og i høj grad hvor længe drengene henholdsvis piger bruger Internettet. De 15-16-årige drengene bruger for eksempel i gennemsnit dobbelt så lang tid på nettet som pigerne, mens pigerne fra 12 års alderen bruger dob-

belt så lang tid som drengene ved telefonen. Det er interessant, at også andelen af piger, der overhovedet bruger Internettet, stiger med alderen og med 78% ligger forholdvis tæt på drengenes 88% blandt de 15-16-årige. Når man ser på tidsbruget, er der imidlertid markant forskel. Forskellen er også stor, når det gælder, hvad man bruger Internettet til, bortset fra de ældstes brug af chat og e-mail. For eksempel chatter omkring 40% af både de 15-16-årige piger og drenge. Til gengæld er der flere blandt de 12-13-årige drenge, der chatter, end pigerne i samme alder. Dette hænger formentlig sammen med, at de 12-13-årige drenge på undersøgelsestidspunktet i højere grad end de jævnaldrende piger havde fået øjnene op for Internettet, og at drengene generelt bruger computeren mere, udforsker dens muligheder og føler sig fortrolige med den.

Den lille forskel i de 15-16-åriges brug af e-mail kan tolkes således, at drengene har afløst en større del af telefonsamtalerne med e-post end pigerne har, set i lyset af pigernes længere tidsbrug ved telefonen. Dette kan indikere, at telefonen især er pigernes medie. Der kan dog også være tale om endnu et udslag af drengenes hurtigere omstilling til ny teknologi, og dermed måske blot en udvidelse af kommunikationsmængden. Pigerne har jo netop også taget chat til sig som mulighed, selv om dette er en skriftlig kommunikationsform. Der er en række lighedspunkter mellem de karakteristiske træk ved telefonsamtaler mellem veninder og de temaer, der vendes i chatgrupperne og i chattens typiske sprogbrug (uformal person-til-person online samtale, fortrolighed og intimitet).

Med udbredelsen af mobiltelefonen blandt store børn og unge øges forskellene for hvor ofte, hvor meget og til hvad de enkelte bruger telefonen, idet stadig flere er frigjort fra forældrenes kontrol af op-ringningerne. De skal først stå til regnskab, når de skal have et nyt taletidskort, eller når regningen kommer, men den daglige brug kan almindeligvis ikke kontrolleres af forældrene. Mobiltelefonbruget er ikke undersøgt systematisk, men for eksempel har flere dagblade foretaget rundspørger blandt børn og lærere for at få et billede af omfanget. Et eksempel er offentliggjort i dagbladet *Politiken*, hvor en lærer fortæller om, at eleverne præsterer at ringe til hinanden under en bustur – fra sæde til sæde, og hvor eleverne fortæller om, hvor ofte de bruger SMS-beskeder (*Politiken* 14.10.1999).

Tabel 2. Omfang og tidsbrug for telefon og Internet.						
	9-10 år		12-13 år		15-16 år	
	dreng	pige	dreng	pige	dreng	pige
Deltagere, der bruger overhovedet (% af alle)						
Telefon	93%	97%	98%	100%	100%	100%
Internet	51%	26%	83%	54%	88%	78%
Antal dage (blandt brugere)*						
Telefon	3,6 dage	3,6 dage	4,5 dage	4,5 dage	5,2 dage	5,2 dage
Internet	1,2 dage	1,2 dage	1,0 dage	1,0 dage	1,2 dage	1,2 dage
Dagligt antal minutter (blandt brugere)						
Telefon	6 min.	8 min.	8 min.	18 min.	15 min.	26 min.
Internet	23 min.	9 min.	19 min.	10 min.	21 min.	11 min.
Brug af Internet (% af brugere)						
Chat	5%	2%	33%	18%	39%	38%
e-mail	10%	6%	16%	13%	26%	20%
Kilde: Kirsten Drotner: <i>Medier for fremtiden: børn, unge og det nye medielandskab</i> . Under udgivelse. De grå felter er fremhævet af Stald og viser særligt markante tal. * Denne kørsel er ikke kønsdifferentieret.						

Skitse til typologi for telefon og Internet

Da medie- og kommunikationsforskningen ikke har fokuseret særsomt på unges brug af informationsteknologi, er de teoretiske værktøjer til at analysere dette problemfelt tilsvarende begrænsede. Derfor har jeg i de følgende afsnit forsøgt at systematisere en række karakteristika, der forbinder de typiske træk ved moderne informationsteknologi med den måde, hvorpå teknologien indgår i unges kommunikationsmønstre og hverdagskulturer.

McQuail advarer mod at have en ren funktionalistisk tilgang til analyser af kommunikation og kommunikative processer, fordi kommunikation er så kompliceret og sammensat (McQuail 1989: 327, 347). Han anbefaler i stedet, at man udvikler kategoriske rammer (*frameworks*) for hver case (McQuail 1989: 347). I det følgende opridses to sæt typologier, der dels viser telefonens og Internettets karakteristika som kommunikationsmidler, dels beskriver den konkrete og symbolske brug og betydning af telefonen og Internettet i børns og unges universer. Typologierne er udformet på bag-

grund af eksisterende teori om interpersonel kommunikation (Gumpert og Cathcart 1986, McQuail 1989, Thompson 1995, Hjarvard 1997, Mayer 1997) samt på baggrund af analyser af det empiriske materiale fra CUM's undersøgelse. Typologierne er altså skræddersyet til analysen i denne artikel.

De centrale kommunikationsformer, som for eksempel Stig Hjarvard opridser dem, fra interpersonel, ikke-medieret kommunikation til computeren (Hjarvard 1997: 10), karakteriseres af varierende mængde sammenfald, hvoraf de fleste findes mellem henholdsvis telefon og computer. Computeren er det eneste medie, der dækker alle de karakteristika, der samlet set findes ved de forskellige former for medieret kommunikation. Hjarvard finder frem til otte karakteristika ved medieret kommunikation, nemlig mulighed for gensidig udveksling, interaktion, tidsforskydning, tidssammenfald, ikke stedbundethed, punkt til punkt-kommunikation, massemedie, non-verbale udtryk. Kun i forhold til mulighed for tidsforskydning og massekommunikation adskiller telefonen sig fra computeren. Telefon og computer er de enc-

Figur 1. Telefon og Internet som kommunikationsmidler: typologi I

	TELEFON		INTERNET	
MEDIE	fastnet	mobil	e-mail	chat/online
Tilstedeværelse mulighed	kanal/ teknologisk mulighed	kanal/ teknologisk mulighed	kanal/ teknologisk mulighed	kanal/ teknologisk
Tid	synkron asynkron (SMS)	synkron	asynkron	synkron
Rum/teknik	stedbunden	ikke stedbunden	stedbunden ikke stedbunden	stedbunden ikke stedbunden
Kommunikation/ interaktivitet	punkt til punkt	punkt til punkt	punkt til punkt punkt til flere	punkt til punkt massemedie

ste af de nævnte kommunikationsformer, der dækker den ikke-medierede interpersonelle kommunikations fire karakteristika, nemlig muligheden for gensidig udveksling, interaktion, tidssammenfald og tilstedeværelse af non-verbale udtryk i kommunikationen. Teoretisk er computeren således som kommunikationsmiddel betragtet en udvikling af telefonen. Hjarvard fremhæver i indledningen til sin artikel netop to forhold. For det første, at »mediernes udvikling (kan) beskrives som en fortsat innovation, der bygger på lighed mellem de forskellige medier«. For det andet, at »den interpersonelle kommunikation (kan) siges at udgøre en særlig vigtig analogi, en grundform eller matrice, for de teknisk medierede kommunikationsformer« (Hjarvard 1997: 5).

Objektivt set kan disse sammenfald måske angive en del af den betydning, såvel telefonen som computermedieret kommunikation har for brugerne. Hvis medieret kommunikation bygger på en matrice, der tager udgangspunkt i den mest grundlæggende kommunikation, altså den ikke-medierede interpersonelle samtale/relation, er der a priori en fortrolighed i forhold til den medierede kommunikation forudsat, at en ny fortrolighed kan etableres i forhold til selve teknologien. For 100 år siden havde bedstemor et særligt, måske forskrækket eller ærbødigt forhold til telefonen, i dag er det Internettet, der udfordrer de ældre generationer, mens de yngre oftest hurtigt optager den nye teknologi i registeret af teknologiske muligheder. Hvis fortroligheden ikke alene gælder genkende-

lighed i form og formål men også i oplevelse og resultat, må man antage, at medieret interpersonel kommunikation kan have samme funktion i forhold til intensitet, intimitet, emotionalitet som ikke-medieret interpersonel kommunikation.

Med andre ord kan kommunikation via telefon og Internet være lige så betydningsfuld som kommunikation mellem personer, der er til stede i samme fysiske rum. Hermed argumenteres imod antagelsen om, at det omfang, telefonsamtaler og Internetskommunikation har for især unge, i sig selv signalerer fremmedgørelse og skræk for de krav, sociale relationer i »real life« måtte medføre.

Forskellen mellem kommunikation via henholdsvis telefon og Internet ligger i mediets karakteristika, der kendetegner produktion, formidling og reception af indholdet. Først og fremmest produceres medieteksten i telefonsamtalen direkte af deltagerne, og disse er både modtagere og afsendere. Dernæst er der ingen eller få muligheder (medhør, telefonmøder) for at opnå fælles erfaringer via den samme medietekst for andre end de to deltagere, fordi teksten er simultan, ikke registreret (det vil i hvert fald være en undtagelse) og situationsbestemt. De fælles referencer, der kan omgive en telefonsamtale, findes på et generelt plan, for eksempel i form af en vis rituel brug af indledende og afsluttende udsagn, bestemte udtryk, turtagningsteknikker og så videre alt efter, hvilken form for samtale, det drejer sig om. Og endelig tager samtalerne udgangspunkt i deltagerens målrettede formål med samtalen. En række af disse ka-

rakteristika dækker også online-kommunikation via Internettet, hvor teksten produceres direkte og er situationsbestemt, ligesom der er en række ritualer, der omgiver kommunikationen. Derimod er online-kommunikation registrerbar som tekst og ofte åben for flere. Endelig mangler online-kommunikationen telefonsamtalens sanselige karakter, dvs den verbale kommunikations lydlige udtryk. E-mails adskiller sig både fra telefonsamtalen og online-kommunikation ved sin tidsforskudte karakter, og ved at være rettet fra person til person eller fra en person til flere. E-mails ligner imidlertid telefonsamtaler ved oftest at være målrettet mod bestemte modtagere.

De horisontale felter i figur 1 viser, at telefon og Internet betragtes som *teknologisk mulighed* for kommunikation, der er helt nødvendig i et moderne samfund, hvor man meget ofte ikke kan være til stede samtidig som følge af den måde, hvorpå vi indretter vores dagligdag. At børn og unge også ofte vælger teknikken frem for at opsøge modparten, også når dette er muligt, begrundes dels i det praktiske ved den medierede kommunikation, dels ved de karakteristika, der gør telefonsnak eller Internetkommunikation til noget særligt.

Tidssammenfaldet er specielt vigtigt for børn og unge, dels ved særligt målrettet kommunikation (aftaler, information), dels fordi muligheden for samtidig interaktion er en af telefonsamtalens og online-kommunikationens potentialer. Til gengæld er *stedbundethed* eller *ikke stedbundethed* kun af ringe betydning, idet kommunikationsmidlet, altså henholdsvis fastnettelefon, mobiltelefon, e-mail eller online kommunikation vælges efter funktion og formål. Graden af stedbundethed får først betydning i de tilfælde, hvor deltagerne ikke kan etablere det rum for kommunikation (for eksempel privathed, intimitet), som formålet med kommunikationen forudsætter. Betydningen af sted skal imidlertid også forstås som den næsten totale adskillelse af fysisk sted og socialt »sted«, som Meyrowitz beskriver: »When we communicate through telephone, radio, television or computer, where we are no longer determines where and who we are socially« (Meyrowitz 1985: 115). Her ved ligestiller han indirekte betydningen af medierede henholdsvis ikke-medierede sociale relationer, hvilket ligger i tråd med en del af den nyeste forskning omkring sociale relationer i cyberspace (for eksempel Sefton-Green 1998, Gotved 1999, Sjöberg 1999).

Alle fire kommunikationsformer muliggør punkt-til-punkt *kommunikation/interaktivitet*, mens e-mails udvider mulighederne til punkt-til-flere og online kommunikation muliggør massekommunikation.

Brug og betydning

Helt basalt handler telefonbrug og kommunikativ brug af Internettet om at være i forbindelse med andre. McLuhan peger på, at »the phone is a participant form that demands a partner, with all the intensity of electric polarity« (McLuhan 1964/1994: 268), og han tillægger således telefonen en kausalitet i forhold til brugen: man kan ikke se en telefon uden at få lyst til at bruge den. Funktionen fordrer interaktion, da der jo ikke er meget ved en telefon, hvis ikke der er to deltagere. Gumpert og Cathcart tager imidlertid snarere udgangspunkt i den behovsstyrede brug af telefonen. De hævder, at enhver form for medieret kommunikation dybest set handler om kontakt mellem mennesker:

Every type of human communication, from face-to-face to mass communication, is still basically an interpersonal communicative act. This does not mean there is no need to study or understand communicative acts other than interpersonal, but rather that all human communication is, in the final analysis, interpersonal (Gumpert og Cathcart 1986: 19).

Denne argumentation er udgangspunktet for synspunkterne i det følgende, idet det empiriske materiale netop bekræfter, at børn og unge grundlæggende har konkrete behov for kommunikation og sociale eller psykologiske behov, der blandt andet kan dækkes af telefonens og Internettets symbolske betydning.

Grænserne mellem det konkrete og det symbolske plan, som de fremstilles, er flydende, idet der foregår en gensidig påvirkning mellem henholdsvis den konkrete brug og den symbolske betydning af brugen. For eksempel fører den helt konkrete udfoldelse af kontrol via telefonen til en følelse af kontrol, der virker tilbage på parterne enten som positiv psykologisk sikkerhed eller snærende forhindring. Tilvænningen til telefonen som sikkerhedsgarant bevirker til gengæld til tider, at fraværet af telefonen befordrer en følelse af utryghed.

Figur 2. Telefon og Internet i børns og unges univers: typologi II

	TELEFON		INTERNET	
BRUG	konkret	symbolsk	konkret	symbolsk
Tilstedeværelse	kanal/ teknologisk mulighed	statussymbol markør af ungdoms- kultur/ identitet	kanal/ teknologisk mulighed integration af funktioner	statussymbol markør af modernitet/ identitet
Funktion	kommuni- kation (handling)	kommuni- kation (kontakt)	kommuni- kation (handling) datasøgning datatrans- mission spil design	kommuni- kation (kontakt) www-kontakt
Betydning	aftaler information udveksling/ dialog kontrol sikkerhed underhold- ning	bekræftelse (kontrol) trøst fællesskab nærvær (stemme og budskab) sikkerhed/ tryghed underhold- ning	aftaler information udveksling/ dialog netsurf adgang/ software adgang/ personer skriftlig kommuni- kation præsentation	bekræftelse leg leg med identitet nærvær (kontakt og budskab) åbent rum (globalt) intimt rum

Kanal for kommunikation

Konkret betyder tilstedeværelsen af telefonen, at man har en teknologisk mulighed for at kommunikere uafhængig af sted. Traditionelt set har der ikke været valgmuligheder i denne funktion, men det er der kommet i kraft af digitaliseringen, så man kan sende tekst- eller ikonbaserede beskeder, bede om tilbagekald, se nummervisning osv. Dog er det stadig opkald, modtagelse og samtale, der udgør telefonens væsentligste funktion. Det er, som vist i figur 2, kommunikation som handling. Den samme funktion har Internettet, men hertil kommer flere andre muligheder. E-mail kan fungere som en let forsinket online-snak, men nettets særtræk er, at funktionen i høj grad indrettes efter behovet. Endelig betyder Internettets primært skriftbaserede kommunikation (nettelefoner er stadig en sjælden-

hed), at man er nødt til at kunne læse og skrive, og at man skal kunne forstå teksten.

Endelig er der en væsentlig forskel i, hvor opsøgende man kan være. Det er nogle år siden, Træfpunkt-numrene havde succes som forgængere for Internettets mødesteder, kontaktannoncer og chat, men muligheden for at kontakte og »møde« nye mennesker via telefonen eksisterer stadig, både via den almindelige adgang til offentligt tilgængelige telefonnumre og i mere formaliseret form. For de unge i dag er det imidlertid mere oplagt at være opsøgende på Internettet, dels fordi der er så mange muligheder, dels fordi det er blevet et fænomen, der skal prøves, og endelig fordi anonymiteten er bedre sikret på Internettet, end den er i telefonen.

Deltagerne i undersøgelsen understreger i høj grad telefonens funktionalitet uanset hvilken be-

tydning, den i øvrigt kan tillægges. I de fleste familier foregår en del af dagligdagens aftaler og informationsudveksling via telefonen både i familien og i forhold til andre. Derfor forekommer telefonen at være uundværlig i hverdagen.

Tegningen i figur 3 viser en 12-årig pige, der har tegnet sig selv i en dobbeltsikret position med den traditionelle telefon på bordet og mobiltelefonen i lommen. Til præsentationen hører forskelligt interiør, der matcher det, der faktisk findes i pigens hjem, som lampen og det lille bord med planten på. Under interviewet fortæller pigen, at hun godt kan lide at tale i telefon, og hun ringer jævnligt til sine veninder for at lave aftaler med dem. Telefonen spiller en væsentlig rolle i familiens liv, dels for hendes fars arbejde, dels for hendes førtidspensionerede mors forbindelse til omverdenen. Hun har desuden tre ældre søskende, der er flyttet hjemmefra, og telefonen er et vigtigt redskab til, at familiens medlemmer kan holde sig gensidigt ajour med hinanden.³⁾

Figur 3.

Drengen i nedenstående citat eksemplificerer den selvfølgelighed, telefonen betragtes med. Af eksemplet fremgår det, at mobiltelefonens betydning kan være ganske jordbunden og ret så humoristisk:

G: Har I næsten altid mobiltelefon med, når I er ude?

K: Ja, så kan man bare ringe, og sige, at de skal sætte kaffe over, dem, der er hjemme, min storebror er næsten altid hjemme. Så ringer vi og siger til ham, om han kan sætte kaffe over.

G: Hvad gjorde I så, før I fik mobiltelefon?

K: Så kørte vi bare hjem.

G: Så måtte I selv lave kaffe?

K: Ja (fælles latter) (Kenny, 12 år).

Kontrol og sikkerhed

De fleste deltagere i undersøgelsen betragter som nævnt telefonen som en nødvendighed, hvis fravær

betyder fare og utryghed. Kun enkelte siger som 12-årige Peter, at det kan være rart at være fri for telefonen ind imellem:

G: Når I er på tur, så har I ikke telefon, så?

P: Nej, så har vi ikke telefon, så nyder vi, at vi ikke har telefon, så det er fint.

Peter udtrykker i høj grad forældrenes holdning, som på den ene side er trukket konsekvent ned over ham, men som på den anden side også frigør ham for bekymring, idet forældrene altså ikke mener, at der er grund til at anskaffe en mobiltelefon og tage den med alle vegne, men snarere, at fraværet er en frihed. Trods mange af forældrenes udsagn om, at telefonen ringer for meget, og at man er for afhængig af den, vil stort set alle imidlertid gerne have ekstensiv adgang til den både for sig selv og for børnene.

Mange af børnene betragter telefonen som en sikkerhed, selv om de tilsyneladende ikke har oplevet situationer, hvor det har været afgørende at kunne ringe. Men de har hørt om eller forestiller sig situationer, hvor telefonen kan betyde hjælp med det samme. 12-årige Kennys reaktion er typisk i den henseende:

G: Hvorfor er telefonen vigtig for os alle sammen?

K: Det er, fordi så kan man kontakte hinanden. Mobiltelefon, hvis der nu er vinter, og vi sidder fast ude i sneen med bilen, så kan man bare ringe.

Katrine på 15 år fortæller: »Jeg skulle ned til et møde omkring Roskildefestivalen, og jeg var meget uvant med det og sådan noget, og der fik jeg den med, så jeg kunne ringe, hvis der var noget. Og det er også sådan, at mine søskende får den med ud, hvis de har et eller andet, de skal, der er vigtigt. Ellers har mor den med for det meste, så vi altid kan få fat i hende, hvis der er noget«.

Eksemplerne skal ikke bagatellisere den sikkerheds- og tryghedsmæssige betydning, adgangen til for eksempel mobiltelefonen har for børn og unge. De skal blandt andet pege på, hvordan forældrenes holdning til telefonens betydning påvirker børnenes holdning.

Mobiltelefonen kan også opfattes som en helt konkret trussel, ifølge for eksempel den 15-årige pige, der har hørt »det sidste nye«: at mobiltelefoner kan give kræft, fordi de afgiver nogle stråler, eller den 9-årige pige, der har hørt fra sine forældre, at det er farligt at tale i mobiltelefon, mens man kører bil.

Symbolisk betydning

Telefonen opfylder en række funktioner for brugeren ud over den konkrete som kanal for kommunikation, herunder flere, der knytter sig såvel til det at kommunikere som til mere symbolske betydninger. Sidney Aronson, der diskuterer de sociologiske aspekter af telefonen, men ikke eksplicit med henblik på børn eller unge, finder frem til de samme grundlæggende funktioner, som repræsenteres i mit empiriske materiale:

The reduction of loneliness and anxiety, an increased feeling of psychological and even physical security and the already mentioned ability to maintain the cohesion of family and friendship groups in the face of residential and even geographic dispersion (Aronson 1986: 304).

Meyrowitz mener, at telefonen ligestiller os ved at bryde de traditionelle lineære hierarkier i vores hverdagskommunikation. I telefonen kan »almost anyone ... speak to anyone« (Meyrowitz 1985: 161). Denne ligestilling forekommer at være endnu større i brugen af Internettet for dem, der kan læse og skrive, idet Internettet beforder anonymitet og muligheden for at henvende sig til fremmede, for at henvende sig til mange og for at være opsøgende eller distribuerende. I kraft af disse muligheder fungerer kommunikationsformernes indbyggede interaktivitet optimalt på Internettet i forhold til telefonen, hvis man ser på funktionen og ikke de enkelte kommunikationssituationer. Den demokratiske funktion af telefonen og i endnu videre forstand computeren og Internettet, som for nogle forekommer at være en trussel, er det horisontale »flow of information«, vi kan få uden at skulle igennem en række *gatekeepers* af autoriteter (Meyrowitz 1985: 322), hvilket han har direkte fra McLuhan (1964/1994: 273). Børn og unge har altså direkte adgang til udveksling af informationer.

Meyrowitz påpeger også, at de yngste brugere, der ikke kan læse og skrive, får en ny social mobilitet via telefonen. Når børnene mestrer teknikken og kan kommunikere mundtligt, får de lov til at deltage i telefonbrugen i familien og får således mulighed for at udvide grænserne for sociale relationer og erfaringer (Meyrowitz 1985: 81).

Bekræftelse af venskabs- og familierelationer

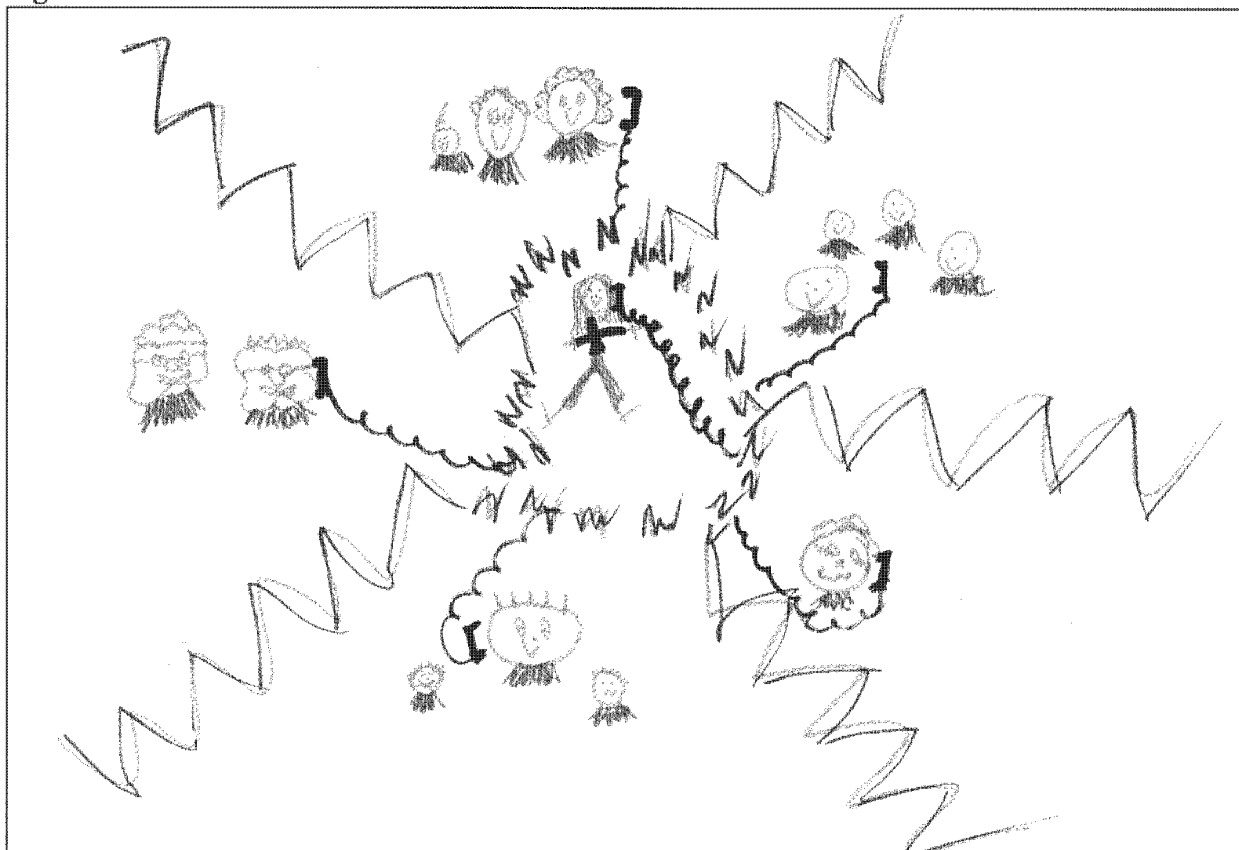
Anthony Giddens diskuterer i *Modernity and Self-Identity* spørgsmålet om, hvordan vi opfatter os selv i forhold til andre, og hvorledes denne opfattelse er afhængig af refleksivitet. Han taler om »pure relations« som de venskabsforhold, hvor venskabet i sig selv er det givende. Det er disse relationer, der er helt nødvendige for vores selvopfattelse i gensidige relationer (Giddens 1993: 88-98). Giddens mener, at seksuelle, ægteskabelige og venskabelige relationer er »pure relations« for voksne, mens især relationer mellem forældre og børn er centrale for børnene. Dette må dog efter min mening udvides med venskaber for store børn og teenagere. Begrebet »pure relationship« diskuteres også af Lynn S. Clark i hendes artikel om net-dating:

Internet dating provides an illustration of the »pure« relationship in its contemporary form. Yet Internet dating relationship among teens also challenge Giddens' analysis, suggesting that our cultural understandings of the nature of relationships, and how they are evaluated in relation to issues of trust, commitment and longevity, may be

changing in subtle and not fully emancipatory ways (Clark, 1998: 160).

Ifølge McQuail er venskaber både baseret på intimitet og på refleksivitet. Intrapersonel kommunikation repræsenterer selvets refleksioner over egen identitet i lyset af de signaler, der modtages udefra (»external communication«), og over egne tanker og ytringer. Den intrapersonelle kommunikation er således en væsentlig forudsætning for at kunne tolke sig selv i forhold til andre og dermed også en forudsætning for at kunne opretholde og udvikle disse venskabelige relationer (McQuail 1989: 234-36). Telefonen bruges til stadig at bekræfte og afprøve relationerne, når den hele tiden er i bevægelse med opkald mellem venner, der lige har set hinanden eller venner, der har måttet flytte fra hinanden, fra børn til forældre på arbejdet, mellem børn og fraskilte forældre og mellem børn og andre familiemedlemmer. Telefonen bliver medium for bekræftelse i, at de nære relationer, og dermed de involverede, stadig eksisterer, både set ud fra den enkeltes selvopfattelse og modpartens reaktioner som spejling af selvet. Den omfattende brug af SMS-beskeder blandt de store børn og unge illu-

Figur 4.

strerer eksplicit den symbolske betydning af telefonen i denne sammenhæng.

Tegningen i figur 4 viser en 15-årig piges fremstilling af det telefonnetværk, der holder hende i forbindelse med diverse grene af familien. Hun sidder selv i midten, symbolsk markeret med et kryds, der udgør arme og krop, forbundet via den skitserede telefon ved hendes øre og telefonledninger, der går ud til forskellige medlemmer af hendes familie: bedsteforældre, far og halvsøskende, moster, halvbror med familie samt vennerne. Hendes familieforhold er meget komplicerede, og en del ser hun meget sjældent. Det savn, hun udtrykker under interviewet, afhjælpes i nogen grad via lange telefonsamtaler, der har en dobbelt funktion: såvel som livline for at kunne »følge med« i hinandens tilværelser, som at give mulighed for at være tæt på i kraft af stemmernes repræsentation af personer, følelser og erindringer. Tegningen kan tolkes som et symbolsk edderkoppenet, hvor pigen sidder som en glad edderkop i midten og indfanger »byt-tet« i form af modtagerne eller samtalepartnere, som dog alle tydeligvis er glade for »samtalen«. Kæder man tegningen sammen med det, pigen siger om sin familie, føler hun sig som den, der har brug for at holde fast i de andre, selv om vennerne og den højt elskede moster ofte ringer.

Nogle gange er det en enkelt person, der betyder meget for en, og hvor telefonen kan give den nærhed, der skal til for at opretholde forbindelsen. Et eksempel er den 15-årige pige, der kun taler lang tid i telefonen med sin veninde, som er på efterskole. De ses hver anden weekend, når veninden er hjemme, men ind imellem tjener samtalerne om hverdagslivets oplevelser og overvejelser som bindeled såvel helt konkret i forhold til at holde sig orienteret om hinandens tilværelse som symbolsk gensidig forsikring om, at man »er der«.

Fællesskab og nærvær

I det citat, der indleder artiklen, sammenligner McLuhan telefonens befordring af intimitet med det franske sprogs forening af »voice and ear«. Meyrowitz betoner mere prosaisk, at »the informality of electronic messages is heightened when the medium is bidirectional and interactive. Speaking to someone on the telephone, for example, is so natural that we almost forget about the intervening medium« (Meyrowitz 1985: 109). På den ene side er nærværet både fysisk (overførsel af lyd) og sanseligt (perceptionen af de samtalendes stemme

og ord, sansningen af telefon og lydbølger), et nærvær, der befordrer intimiteten. På den anden side mener Meyrowitz, at det fysiske nærvær er ubevidst, så tilstedeværelsen af teknikken glemmes. Mobiltelefonen kan bidrage til at forstærke oplevelsen af intimitet, fordi hele mediet kan holdes i hånden og er i fysisk kontakt med øre og mund, og fordi den talende kan lukke sig inde i en fortrolighedsboble, selv i offentlige rum. Der opstår således en diskrepans mellem på den ene side overskridelsen af grænserne mellem det offentlige og det private rum med udbredelsen af mobiltelefonen og oplevelsen af intimitet på den anden side.

Gillard, Wale og Bow påpeger, at diskussionen om telefonbrug og om fysisk tilstedeværelse eller fravær i en kommunikationssituation »parallels theoretical discussion about bodies, gender and identity, that are being provoked by newer forms of online communication, such as the Internet« (Gillard, Wale og Bow 1998: 146).

Det er især de store piger i undersøgelsen, der opfatter telefonen som et medie, der muliggør en intim stemning mellem de to, der taler. Men det er meget vanskeligt at sætte ord på for dem, der oplever denne intimitet:

G: Snakker man på en anden måde, når man snakker i telefon, end hvis man sidder og kikker på hinanden, mens man snakker?

C: Ja, det tror jeg. Fordi at, jeg ved ikke, telefonen, det er sådan noget med, at ... det ved jeg ikke. Det er nok, der kan man jo sidde og snakke, der kan man lukke sig inde i et rum, ikke, det kan man også, når man sidder og snakker to og to, men der er det noget andet tror jeg, fordi der er man lidt mere sådan, der kan jo lige pludselig komme en brænde (Camilla, 15 år).

Camilla taler om både det fysiske rum, hun sidder i, når hun snakker i telefon, men også det symbolske rum, der kun vedrører de to, der taler. Det er med andre ord et lukket rum, kun for de indviede. Meyrowitz mener, at telefonen giver mulighed for at etablere et lukket rum selv i andres nærvær: »...when two teenagers speak to each other on the telephone, they override physical distance and create a backstage area apart from the adults with whom they live« (Meyrowitz 1985: 37). Telefonen bliver således et redskab til at markere teenagerens særlige univers, etablere »privathed« og lukke af for voksenuniverset. Det samme finder Patricia Gillard og hendes kolleger i deres undersøgelse af australske teenagers telefonbrug: »Privacy was

not defined by them as being at home but as having private conversations not overheard by other members of the household« (Gillard, Wale og Bow 1998: 139).

Telefonens evne til at befordre en følelse af nærhed kan imidlertid også være så påtrængende, at virkningen bliver den modsatte af de ovennævnte eksempler:

G: Har du skrevet brev til din mor, når du har været på koloni, for eksempel?

R: Ja, det gør jeg altid.

G: Du ringer ikke?

R: Jeg har opdaget, at hvis man ringer, så bliver man mere ked af det.

G: Nå, så kommer man til at savne mere?

R: Ja, jeg havde engang meget hjemve engang på skolens koloni, der ringede jeg også, og så blev man endnu mere ked af det (Rasmus, 10 år).

Jeg har ikke undersøgt indholdet i de enkelte telefonsamtaler, især fordi der er både etiske og metodologiske problemer i forhold til at indsamle materiale af denne type til egentlige indholdsanalyser. Mit kendskab til telefonsamtalernes indhold baseres derfor alene på det, deltagerne i undersøgelsen har fortalt mig. Samme fremgangsmåde bruger Gillard og hendes kolleger i deres undersøgelse af, hvad det er, de unge snakker om. I forhold til mit projekt er denne fremgangsmåde i orden, men en egentlig tekstanalyse vil kunne bidrage med viden om tematik, form og ikke-verbale udtryk og kan måske bidrage til en mere sikker analyse af sprogbrug, temaer, intimitet og fortrolighed i henholdsvis medierede interpersonelle samtaler og ansigt-til-ansigt-samtaler. Trods etiske forbehold vil det være lettere at indsamle tekstmaterialet fra henholdsvis e-mails og chat end fra telefonsamtaler, men endnu er dette kun gjort i beskedent omfang.

Kulturel identitet og symbolsk betydning

I figur 2 har jeg angivet den symbolske tilstedeværelse som statussymbol og/eller markør af ungdomskultur og identitet. For de 10-12-årige, er det smart nok, men i længden også ret uinteressant for kammeraterne, at man har en mobiltelefon. Men for en del af de ældste drenge (de 15-16-årige og måske nogle lidt yngre) er det vigtigt at have den rigtige mobiltelefon, hvor størrelsen er omvendt proportional med potensen, og det er vigtig-

tigt, at den har alle de sjove funktioner, der ligger ud over det funktionelle ved almindelig samtale. For pigerne er det i højere grad brugen af funktionerne, der er vigtige, selv om form, farve og vægt også gerne må være i orden. For få år siden var det de unge mænd (og til dels kvinder), yuppierne, der gik rundt med de dengang dyre og sjældne mobiltelefoner ved øret for at markere travlhed og betydning. I dag er det betydeligt mere uchecket blandt voksne at gå rundt med sin telefon og ringe op eller modtage opkald offentligt, eftersom alle telefoner har en standby-funktion. I takt med at en stor del af befolkningen kan ringe hjem fra Brugsen for at høre, om det var sødmælk eller skummetmælk, der manglede, mister mobiltelefonen sin evne til at konnotere betydningsfuldhed. Til gengæld er mobiltelefonen blevet så almindelig, at den er ved at være uundværlig. For eksempel har enhver håndværker med respekt for sig selv en mobiltelefon med rundt på de skiftende arbejdspladser.

Der er ganske vist en tendens blandt en gruppe af deltagerne i undersøgelsen til at mene, at det er de smarte, eller dem, der forsøger at være det, der går rundt og praler med sidste nye udgave af mobilen. Men generelt er der stadig blandt de store børn og unge en fascination af mobiltelefonen både som teknik og som mulighed for hurtig kommunikation i enhver situation. Mobiltelefonen markerer tilhørsforhold til en gruppe og bliver et element i det samlede billede af den unges sociale og kulturelle identitet. Og samtidig er mobiltelefonen i sig selv så integreret i de unges medieverdens og kommunikationsformer, at også den bliver en selvfølgelighed. I næste omgang bliver det derfor formentlig nye integrerede funktioner, der »trig-ger« fascinationen.

Der er ikke noget nyt i, at teenagere i høj grad bruger samtaler (sludder, pjat, betroelser, refleksioner) til at udforske sociale relationer og kulturelle udtryk og til at afprøve egen identitet. Men modsat tidligere generationers begrænsede muligheder for medieret kommunikation i dagligdagen, foregår en stor del af kommunikationen i dag via elektroniske medier. En del forældre i undersøgelsen siger, at de ikke kan forstå, hvorfor ungerne ikke lige så godt kan gå hen til hinanden i stedet for at ringe, og det er måske fornuftigt nok, når det gælder de mindre børns aftaler. Men for de større børn og unge er det ikke et spørgsmål om, hvorvidt man vil se hinanden ansigt-til-ansigt, men om at telefonen har sin egen særlige rolle i de sociale relationer

Figur 5.

og kulturelle udtryk. Et eksempel er de to veninder på tegningen i figur 5. De taler sammen i telefonen hver dag, også selv om de mødes i skolen og i fritiden. I virkelighedens verden bor de ikke side om side, men her fremstilles afstanden symbolsk som værende meget kort, og de to piger og deres værelse/stue spejler sig i hinanden i den symmetriske opbygning af billedets elementer. Pigerne kan identificeres som personer, ligesom rummene er personlige. Men den symbolske nærhed og fællesskabet illustreres af spejlingen og i de symbolske »rums nærvær, kun adskilt af en streg/»væg«. Det er ikke de samme piger, men kunne være det, som fortæller, at de ringer til hinanden hver morgen og snakker i lang tid, hvorefter de går ned på gaden og møder hinanden for at følges i skole.

Perspektiver: Nye medier, nye muligheder, traditionelle behov

Telefonen er både upåfaldende og en selvfølge i børns og unges tilværelse. Som andre medier er telefonen integreret i hverdagslivet og har be-

tydning for dannelsen af social, kulturel og psykologisk identitet. På dette niveau er telefonen et af mange medier, der har betydning for børns erfaringsdannelse og socialisation.

Der er ikke noget, der tyder på, at danske børn og unge bruger informationsteknologien som redskab for kommunikation og relationer i VR (virtual reality), der skal erstatte IRL (in real life) relationer. Tværtimod ser det ud, som om telefonen i høj grad bruges til at formidle og fastholde kontakter i et forvirret, fragmenteret hverdagsliv, og at telefonen fortsat er et centralt medium for – i flere henseender – nødvendige sociale og kulturelle netværk

Mobiltelefonen har genoplivet en af den traditionelle telefons oprindelige funktioner som statussymbol (Aronson 1984: 304) og har samtidig forstærket den grundlæggende funktion, den traditionelle telefon altid har haft: det, at man uafhængig af afstand kan komme i forbindelse med andre, eller svare, når andre vil i forbindelse med en selv. For stadig flere voksne og teenagere foregår en del kommunikation imidlertid i Cyberspace, så man ikke alene kan være uafhængig af rum, men også

af tid. Alligevel har Internettets muligheder ikke i nævneværdig grad betydet en afløsning af andre elektroniske mediers services, men snarere en udvidelse af kommunikationsformerne og anvendelsesmulighederne, hvor den ene type kommunikation beforder den anden, for eksempel opfølgning af online-kommunikation via telefon og IRL.

Chat er en af de nye former for kommunikation, der afprøves af store børn og unge. For alle chat-tere er udfoldelsen af sig selv i det virtuelle rum et vigtigt element i en form for selvrefleksiv proces, hvor den enkeltes selvopfattelse og forhold til andre afprøves, og hvor leg med identiteter er central (Sjöberg 1999: 26, Sørensen mfl. 2000: 65). Muligheden for at konstruere en fiktiv identitet uden (nødvendigvis) at blive stillet til regnskab for troværdigheden giver en frihed til at lege med flere identiteter, flere roller i det virtuelle rum og i det fysiske rum, mens man i virkelighedens verden er nødt til at træde ind og ud af de roller, man afprøver i forhold til sine omgivelser. Ifølge den engelske forsker Chris Abbott er Internettet imidlertid »not so much [...] an alternative world but a setting where respite can be achieved and issues explored in comparative safety. It allows for complementarity rather than alterity« (Abbott 1998: 97).

Online-kommunikation, hvilket for de fleste større børn og unge vil sige chat-rooms, men også MUDs og andre virtuelle rum for de mere avancerede brugere, gør det muligt at udfolde sig anonymt og uden den virkelige verdens begrænsninger, og at udvide universet med nye bekendtskaber af flygtig eller varig karakter. Brugen af Internettet muliggør en åbning mod både lokal og global kommunikation og informations- og erfaringsudveksling:

G: Du sagde, at du godt kunne tænke dig at prøve at skrive med en i et andet land over Internettet, hvad specielt er der ved det?

A: Det kunne da være meget sjovt at finde ud af, hvad en i USA laver, ikke, i sin hverdag?

G: Men hvorfor er det specielt at gøre det over Internettet i stedet for at sende et brev?

A: Ja, for det første går det vel meget hurtigere, ikke? Men jeg ved ikke, om det er billigere. Lidt måske. Det koster jo penge at ringe op og sådan noget. Men det tager jo et par minutter, så er man i USA, det er også meget fascinerende. For eksempel, man kan sidde og spille skak med en fra Kina, altså over computeren. Det er meget skægt (Anders, 12 år).

De unge, der jævnligt deltager i bestemte chat-rooms får ofte en række netvenner, som de især kommunikerer med. Forholdet til disse venner kan være meget nært og af stor vigtighed i dagligdagen på linie med forholdet til »real-life« (RL)-venner. Tilsyneladende opstår der ret hurtigt, når man etablerer »virtual reality« (VR)-venskaber, både en fortrolighed, hvor anonymiteten beforder dybden af betroelserne og det følelsesmæssige engagement, og et rum, hvor man er fri til at diskutere en lang række emner, der relaterer sig til såvel ungdomskulturelle fænomener som erfaringer og holdninger i almindelighed. Denne fortrolighed kan måske sammenlignes med den, der opstår mellem veninder i telefonen: en masse »tom« hyggesludder og en hel del betroelser og informationsudveksling. Inderligheden i VR-venskabets betroelser kan også sammenlignes med telefonsamtalens i visse situationer, men samtidig refererer Ulrika Sjöberg et eksempel fra et interview, som illustrerer, at nogle unge opfatter telefonen som et mere personligt medium end både det traditionelle brev og e-mail, idet stemmen – med ubevidst reference til McLuhan – beforder følelsen af nærkontakt. I tilknytning hertil påpeger Sjöberg, at det for de fleste børn er lettere at udtrykke sig præcist i tale fremfor på skrift (Sjöberg 1999: 23-4). Pointen er imidlertid, at formen influerer på oplevelsen, både på basis af de kompetencer, man har, og i forhold den konkrete situation.

Selv om større børn og unge i stort omfang har taget informationsteknologien til sig og har integreret den i hverdagslivet, diskuterer flere af deltagerne i den danske undersøgelse forskellige perspektiver i den informationsteknologiske udvikling: på den ene side synes mange af børnene og de unge netop, at informationsteknologien indeholder spændende muligheder og perspektiver, fordi den giver adgang til nye oplevelser og erfaringer. Dette underbygger tesen om, at børn og unge ofte er de første til at forsøge sig med nye muligheder, og at de hurtigt integrerer ny teknologi i dagligdagen som selvfølgeligheder. På den anden side ser de skræmmebilledet, hvor de forstiller sig, at alle mennesker kun sidder foran en skærm og ikke længere mødes og snakker med hinanden. Dette udtrykkes også af deltagerne i Gillards undersøgelse (Gillard, Wale og Bow 1998). Telefonen i sin traditionelle form opfattes ikke som en sådan trussel, mens en stigende digitalisering af medierne, der allerede har gjort brug af webcam og wephone mulig, ikke alene betragtes som et gode – heller ik-

ke af dem, der er fascineret af computerteknologi i almindelighed.

Et par af pigerne i undersøgelsen siger direkte, at de hellere ville ringe end bruge Internettet, hvis de skal i kontakt med nogen ude i den store verden. En af årsagerne til denne holdning er manglende interesse for Internettets muligheder, og dermed den ekspansive mulighed, der ligger i at kaste sig ud i åbent cyber-space. Fantasien rækker kun til, at man kommunikerer med folk i udlandet, man allerede kender. Den manglende interesse bunder for disse piger i en tæt sammenkædet kombination af manglende behov, erfaring og kompetence. Jeg vil imidlertid ikke foretage vidtrækkende konklusioner på denne baggrund, idet erfaringerne med Internettet hele tiden udvikler sig, både i forhold til alder, køn og baggrund:

G: Kunne e-mail erstatte telefonen?

R: Måske kunne det, men jeg tror altså, jeg ville være en af dem, der beholdt telefonen, klart. Jeg kan bedre lide ..., det er også sådan, når jeg skal sidde og skrive, nu er jeg heller ikke særlig god til at bruge et tastatur, det kan man selvfølgelig blive bedre til, men altså, også det, at man ikke bare kan snakke, nu er jeg sådan en type, der snakker rimelig meget i skolen, jeg er kendt for at snakke rigtig, rigtig meget. ... Så jeg ville blive rimelig negativ, hvis man bare skulle sidde og skrive på en computer. Telefonen er en rigtig god opfindelse (Regitze, 12 år).

På den ene side side trænger den informationsteknologiske udvikling sig på med nye tilbud og muligheder. På den anden fastholder telefonen altså sin status som kommunikationsmiddel med en række specielle funktioner og betydninger. En følge af udviklingen, der kan problematiseres er, at alle, men især børn og unge, i stadig højere grad kontrolleres og overvåges via den evige mulighed for at kunne nås og at kunne nå. Fri-rummene skrumper ind, fysisk såvel som psykisk, når man altid kan kontaktes eller kontakte, og individualitet, frihed, demokrati i familierne, modenhed og selvstændighed blandt danske børn og unge er måske kun tilsyneladende i det øjeblik, børnene og de unge ikke kan tage stilling til noget som helst uden at hive mobilen op: »jeg ringer lige og hører«. Der sker en begrænsning af den relative frihed, der er knyttet til den sikkerhedsfølelse, telefonen giver: »okay, ta' bare afsted, men tag mobiltelefonen med«.

Samtidig er tidsfaktoren afgørende, fordi beho-

vet for hastighed accelererer i takt med de teknologiske muligheder, der afsætter stress-spor i kølvandet. Et gennemgående argument blandt børnene og de unge i undersøgelsen for at bruge telefonen i stedet for at skrive breve er, at breve er for langsomme. Et argument for at bruge mobiltelefonen er, at man ikke behøver at vente med at ringe, til man finder en stationær telefon, et argument for at bruge e-mail til at kommunikere globalt, er, at det er hurtigt. Set i lyset af IT-udviklingen beholder telefonen indtil videre sin status såvel som medium for hurtige beskeder og aftaler (med e-mailens tidsforskudte kommunikation til sammenligning), som for samtaler, der giver mulighed for gensidig meningsudveksling, refleksion og fordybelse (med traditionel ansigt-til ansigt-samtale og online-VR-samtaler som andre muligheder). Måske er moderne telefoner, såvel mobile som fastnet, inden for avanceret kommunikation på vej til at udfordre mulighederne i »traditionel« computermedieret kommunikation.

Noter

1. Artikelens empiriske basis udgøres især af data fra en undersøgelse af danske børns og unges mediebrug finansieret af TeleDanmark, Kulturministeriet og Statens Humanistiske Forskningsråd. Undersøgelsen er del af et europæisk, komparativt projekt, »Children, Young People and the Changing Media Environment«, med deltagelse af forskergrupper fra 12 lande. Alle nationale teams har gennemført kvantitative undersøgelser og kvalitative interviews baseret på et fælles researchdesign. Beskrivelse af det internationale projekt og en række midtvejsanalyser findes i et temanummer af *European Journal of Communication* (Livingstone 1998). Den kvalitative del af den danske undersøgelse blev gennemført af Gitte Stald og omfatter interviews med 103 børn og unge ligeligt fordelt på aldersgrupperne 6-7 år, 9-10 år, 12-13 år og 15-16 år i to danske byer. Deltagerne blev spurgt om deres adgang til, brug af og holdninger til deres mediebrug (elektroniske såvel som trykte medier). Alle børn blev observeret i deres klasse i skolen og dernæst interviewet i grupper på seks børn opdelt i drenge og piger for sig. 48 af disse børn blev derefter interviewet individuelt på deres værelse i hjemmet, og næsten alle forældre til disse børn blev efterfølgende interviewet. Lærere, skoleledere, medielærere og skolebibliotekarer blev interviewet. Endelig blev de yngste børn observeret i deres fritidsklubber. Børnene repræsenterer en bredt defineret gruppe af almindelige børn i Danmark, herunder også børn af anden etnisk oprindelse end dansk, hvis de gik i de besøgte klasser. Den kvantitative del af undersøgelsen, som omfattede 1349

- børn i samme aldersgrupper, blev indsamlet i marts 1998 af Socialforskningsinstituttet. Den samlede danske undersøgelse udgives i Drotner 2000.
2. I Østrig markedsføres mobiltelefonen B-free Kids – *Das Handy nur für Kids* – for eksempel på det østrigske teleselskab Mobilkoms hjemmeside: Den Robin Hood-grønne telefon med farvestrålende taster præsenteres af en frisk karatesparkende 10-årig dreng med grøn-gule sommerfuglevinger, der matcher telefonens farver. Telefonen præsenteres som værende handy for børn, nem at bruge, og som et helt nødvendigt sikkerhedsudstyr for moderne børn.
 3. Deltagerne i den kvalitative del af den danske undersøgelse blev bedt om at tegne sig selv, mens de brugte et eller flere medier efter eget valg, alene eller sammen med andre, et sted efter eget valg. 97 tegninger udgør en del af materialet for den samlede undersøgelse.

Litteratur

- Abbott, Chris (1998) »Making Connections: Young People and the Internet«, pp. 84-105 in Julian Sefton-Green (red.) *Digital Diversions: Youth Culture in the Age of Multimedia* London: UCL Press.
- Aronson, Sidney H. (1986) »The Sociology of the Telephone«, pp. 300-310 in Gary Gumpert og Robert Cathcart (red.) *Inter/Media* Oxford: Oxford University Press.
- Clark, Lynn Scofield (1998) »Dating on the Net: Teens and the Rise of »Pure« Relationships«, pp. 159-83 in Steven G. Jones (red.) *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-Mediated Communication and Community* London: Sage.
- Danmarks Statistik (2000) *Pc'ere og adgang til Internet 2000* <http://www.dst.dk/internet2000>.
- Drotner, Kirsten (2000) *Medier for fremtiden: børn, unge og det nye medielandskab* Under udgivelse.
- Fridberg, Torben (1999) *Skolebørns fritidsaktiviteter: kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1998* København: SFI.
- Giddens, Anthony (1992) *Modernity and Self-Identity* Cambridge: Polity Press.
- Gillard, Patricia, Karen Wale og Amanda Bow (1998) »The Friendly Phone«, pp. 135-151 in Sue Howard (red.) *Wired Up: Young People and the Electronic Media* London: UCL Press.
- Gotved, Stine (1999) *Cybersociologi: det samme på en anden måde* Sociologisk Institut, Københavns Universitet. Ph.d.-afhandling.
- Gumpert, Gary og Robert Cathcart (1986) »Introduction« og »The Interpersonal and Media Connection«, pp. 9-25 in Gary Gumpert og Robert Cathcart (red.) *Inter/Media* Oxford: Oxford University Press.
- Hjarvard, Stig (1997) »Simulerede samtaler: om forholdet mellem interpersonel kommunikation og medieformidlet kommunikation«, *MedieKultur* 26: 5-17.
- International Telecommunication Union (2000) *ITU Telecommunication Indicators*. <http://www.itu.int/ti/industryoverview/index.htm>
- Livingstone, Sonia (1998) (red.) »Young People and the Changing Media Environment«, *European Journal of Communication* 13, 4.
- Mayer, Paul A. (1997) »Typologies for the Analysis of Computer Media«, *Convergence* 3, 2: 82-101.
- McLuhan, Marshall (1994) *Understanding Media* Massachusetts: MIT Press. Opr. 1964.
- McQuail, Denis (1989) »Functions of Communication: A Nonfunctionalist Overview«, pp. 327-49 in Charles R. Berger og Steven H. Chaffee (red.) *Handbook of Communication Science* London: Sage.
- Meyrowitz, Joshua (1985) *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior* Oxford: Oxford University Press.
- Nissen, Jörgen (1998) »Hackers: Masters of Modernity and Modern Technology«, pp. 149-71 in Julian Sefton-Green (red.) *Digital Diversions. Youth Culture in the Age of Multimedia* London: UCL Press.
- Nyhedsbrev (1999) København: Vibenshus skole: januar.
- Politiken (1999) sektionen »Computer«: 14.10.
- Pool, Ithiel de Sola (1977) »Introduction«, pp. 1-9 in Ithiel de Sola Pool (red.) *The Social Impact of the Telephone* Cambridge, MA: MIT Press.
- Sefton-Green, Julian (1998) »Introduction: Being Young in the Digital Age«, pp. 1-20 in Julian Sefton-Green (red.) *Digital Diversions: Youth Culture in the Age of Multimedia* London: UCL Press.
- Sjöberg, Ulrika (1999) »At leva i Cyberspace«, pp. 13-33 in Christa L. Christensen (red.) *Børn, unge og medier: nordiske forskningsperspektiver* Göteborg: Nordicom.
- Stald, Gitte (1997) *Børn og unge foran skærmen: rapport* København: Center for Børne- og Ungdomsmedier, Københavns Universitet.
- Stald, Gitte (1998) »Living with Computers: Young Danes' Uses of and Thoughts on the Uses of Computers«, pp. 199-228 in Stig Hjarvard og Thomas Tufte (red.) *Sekvens: Yearbook 1998. Audiovisual Media in Transition* Institut for Film- og Medievidenskab, Københavns Universitet.
- Sørensen, Birgitte Holm, Birgitte R. Olesen og Lone Audon (2000) »Legekultur på chatkanalerne«, pp. 55-83 in Birgitte Holm Sørensen og Birgitte R. Olesen (red.) *Børn i en digital kultur: forskningsperspektiver*. København: Gads Forlag.
- Telestyrelsen (1999) *Tele 98: teleårbog Danmark* København: Telestyrelsen.
- Thompson, John B. (1995) *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media* Cambridge: Polity Press.

Unge i en risikogruppe og deres mediebrug: en undersøgelse af mediebrug blandt 15-18-årige uden for uddannelse og job

Per Schultz Jørgensen

Unge uden uddannelse er en udsat gruppe i en verden, der mere end nogensinde lægger vægt på kvalifikationer og kompetence hos den enkelte. De vil komme til at stå uden de formelle forudsætninger, der skal til for at skabe sig en selvstændig tilværelse. Men også ofte uden – eller med svagere – uformelle netværk, der giver styrke, tilskyndelse og forankring. Derfor er det en nærliggende antagelse, at unge, der ikke kommer i gang med en uddannelse i de vigtige ungdomsår, befinder sig i en sårbar position: de står uden for uddannelsesarenaerne og kan ende som en egentlig uddannelsesmæssig restgruppe.¹⁾ Flere undersøgelser fra de senere år bekræfter en sådan antagelse (Jensen mfl. 1997).

Den foreliggende undersøgelse vil give et bidrag til belysning af denne gruppe unge, der ikke på undersøgelsestidspunktet var i gang med en uddannelse og heller ikke var i arbejde. Undersøgelsen vil belyse denne gruppes sociale situation og dens brug af medier.

Hvem er den uddannelsesmæssige risikogruppe?

I den første landsdækkende undersøgelse af danske unges samlede mediebrug (Fridberg mfl. 1997) omfatter risikogruppen af unge fire procent – eller mere præcist 63 unge – med en nogenlunde ligelig fordeling af mænd og kvinder. Denne gruppe omfatter unge, der har afsluttet et skoleforløb men uden af være (a) i gang med en erhvervsuddannelse eller (b) i job.

De har for langt de flestes vedkommende afsluttet skolen fra 9. eller 10. klasse. Det gælder for 95 procents vedkommende. De resterende har enten et uafsluttet gymnasieforløb (1 person) eller uafsluttet hf-forløb (1 person) bag sig. Men hvad er så deres beskæftigelsesmæssige situation? Det viser sig, at den største del af gruppen er registreret som arbejdsløse.

At være arbejdsløs kan dække over mange forskellige situationer, når man er i aldersgruppen 15-18 år – fra at være i en venteposition eller uafklarethed til reelt at stå i kø for at få et job. Når man derimod er i en slags offentligt tilbud, i en

støtteordning eller uden indkomst begynder situationen mere klart at få karakter af sårbar position. Denne situation befinder omkring 40 procent af gruppen sig i (jvf. tabel 1):

De unges boligmæssige situation er den, at tre ud af fire bor hjemme hos forældrene (75 procent). En del har egen bolig (11 procent), andre er på uddannelsesinstitution (5 procent) eller svarer »andet« på spørgsmålet om bolig (10 procent). Sådan ser den uddannelsesmæssige risikogruppe af unge ud, der skal yderligere belyses i det følgende.

Tabel 1. Risikogrupperens beskæftigelsesmæssige situation. Pct.

arbejdsløs	37
beskæftigelsestilbud	10
bistandshjælp	8
uddannelsestilbud	6
uden job, udd. eller indkomst	16
andet	24
I alt	101
N= 63	